

De laatste windloper

(Eolus Trilogie Deel I)

De laatste windloper
(Eolus Trilogie Deel I)

Huibert van der Meer

Auteur: Huibert van der Meer
Coverontwerp: Huibert van der Meer
Fotografie: Huibert van der Meer
2017 - 2019 © Huibert van der Meer
Buis-les-Baronnies/Rotterdam
isdn: 9789402193794

Voor Jitske, de windstilste

*He feels the presence of the wind around him
He feels the power of the past behind him
He has the knowledge of the wind to guide him...on.
The wind in my heart*

David Byrne

Eerste windlied

Ik weet nog niets van de wind, heb nog geen idee dat alles door de wind wordt aangeraakt, soms teder en haast terloops, dan weer met een stormachtige kracht die zijn weerga niet kent. Ja, een enkele keer heb ik in een striemende wind gestaan, een ijzig koude wind, was ik mij de geseling op mijn gelaat gewaar. Ofschoon 'gewaar' wellicht een woord is dat niet geheel beschrijft hoe ik de wind op dat moment ervoer. Goed, mijn ogen begonnen weliswaar te tranen, ik hield mijn handen voor mijn ogen, zag dat wasgoed van de waslijnen werd gerukt, krantenpagina's omhoog werden gezwiept en als beschreven vogels door de straten van de stad zweefden. Maar daar bleef het dan ook bij. Het is een ervaring zoals zij door iedereen kan worden beleefd. Zoals iedereen de wind van tijd tot tijd kan horen loeien, zonder zich het loeien echt gewaar te zijn.

Je zou kunnen zeggen dat ik de onherroepelijkheid van het loeien van de wind nog niet voel, de wind nog niet hoor spreken, dat ik nu nog vrij ben...

Ik was amper acht jaar oud toen mijn vader mij voor het eerst over mijn moeder vertelde. In alle jaren die aan dit moment voorafgingen, was dit onderwerp taboe geweest voor hem. Te pijnlijk waarschijnlijk. Ik hoefde er niet eens over te beginnen. De keren dat ik dat deed, snoerde hij mij vrijwel meteen de mond, stuurde mij weg of had zelf zogenaamd uit het niets iets belangrijks te doen. Blijkbaar vond hij het nu opeens wel tijd dat ik meer over haar en hun beider geschiedenis moest weten.

We zaten samen op een boomstronk in een bos in de nabijheid van het plaatsje Ljoeban, zo'n kilometer of twee van onze verkenningseenheid vandaan. Het was in de namiddag. Ik merkte dat hij moeite had de juiste woorden te vinden. Hij bleef eerst een tijdje roerloos zitten op de stronk, starend naar de bomen. Hij zuchtte, stak een sigaret op en keek naar mij opzij. En na een minuut of wat begon hij: 'Ik wil je graag over je moeder vertellen, jongen. Ik bedoel, nou ja, nu ben ik er nog. En het werk dat ik voor de Duitsers doe, dat is niet geheel zonder gevaar. Ik kan elk moment...'

Ik onderbrak hem, hoefde niet uit zijn mond te horen dat hij elk moment kon sneuvelen, dat was iets dat ik wel wist. Al vele soldaten had ik mordsdood gezien. Aan sommigen was ik, gedurende de maanden dat mijn vader en ik met hen optrokken, zeer gehecht geraakt. Aanvankelijk deed het mij intens veel verdriet wanneer er weer een soldaat gestorven was, maar gaandeweg was ik harder geworden, onverschilliger misschien wel. 'Vertel nou maar, papa', spoorde ik hem aan.

'Ook wil ik je iets', verduidelijkte hij, 'over je afkomst vertellen. Je moet weten waar je vandaan komt, wie je bent, mooie zoon van me.' En hij pakte alweer een sigaret, terwijl hij de eerste nog niet eens geheel had opgerookt. Hij stond op van de stronk en begon wat zenuwachtig heen en weer te lopen.

'Is goed, papa, vertel maar.' Ik kon bijna niet wachten op zijn verhaal. Want natuurlijk worstelde ik al jaren met de vraag

wie mijn moeder nu eigenlijk was. Leefde zij nog? En zo ja, waarom had ze mij dan in de steek gelaten?

Hij stak de nieuwe sigaret met de eerste aan en begon: 'Ik moet een tijdje terug in de tijd, je moeder en ik liepen elkaar niet zomaar tegen het lijf. Vind je het erg dat ik een soort van aanloop neem?'

Wat moest ik daar erg aan vinden? Jarenlang had hij er immers als het graf over gezwegen. Wat mij betreft kon zijn aanloop niet lang en uitgebreid genoeg zijn. Ik schudde mijn hoofd.

'Goed dan', zei mijn vader, mild naar mij glimlachend en er eens goed voor gaan zittend. 'Net als ik was mijn vader koorddanser. Ik heb het van hem geleerd. En hij leerde het weer van mijn opa. Mijn opa van mijn overgrootvader. En zo gaat het generaties lang terug. Ik weet niet eens hoeveel generaties precies. En elke Marin wordt een betere koorddanser dan die van de generatie daarvoor...'

Ik veerde verrast overeind, onderbrak zijn verhaal, ik zei: 'Dus ik word een betere koorddanser dan u, papa?'

'Dat ben je al, jongen. Alleen weet je nu zelf nog niet hoe goed je eigenlijk nu al bent. Maar laat mij alsjeblieft eerst mijn verhaal afmaken. Daarna mag jij mij zoveel vragen stellen als je maar wil. Zullen we dat afspreken?'

'Goed, afgesproken', antwoordde ik. Was ik nu al een betere koorddanser? Ik had nog nooit op een koord gelopen. Raadselachtige woorden vond ik het.

Hij ging weer zitten op de stronk, stond vervolgens weer op, ijsbeerde wat heen en weer en hervatte zijn verhaal: 'Mijn vader en ik trokken vanaf 1900, mijn geboortejaar, met het Grand Cirque Soleil door steden en dorpen van zuid Europa. Voor mijn geboorte werkte hij steeds voor wisselende circusgezelschappen, maar hij koos ervoor om langere tijd bij hetzelfde circus te blijven om mij meer stabiliteit te kunnen bieden. Zijn act was vermaard, van heinde en verre kwamen de mensen kijken naar de fameuze Jules Marin, die hoog in de nok van de circustent miraculeuze dingen deed op een koord dat amper een halve centimeter dik was. Men zei dat hij niet altijd op het koord zelf liep maar er bij tijd en wijle enkele centimeters boven leek te zweven. Al gauw stond hij bekend

als 'de windloper'. Ondanks zijn inmiddels verworven faam en het aanzien dat hij onder de andere circusartiesten genoot, werd hij vrijwel voortdurend gekweld door een ondefinieerbaar soort heimwee, een verstikkende en verscheurende pijn, een verdriet dat hij nauwelijks leek te kunnen verdragen. Dan kon hij zich urenlang afzonderen van de rest van de wereld en staaarde hij met uitdrukkingloze ogen voor zich uit. Gedurende die perioden van afzondering was hij ook voor niemand aanspreekbaar.'

Even verslaptte mijn aandacht. Niet al mijn vaders woorden drongen nog geheel tot mij door. Wel begreep ik dat hij zijn vaders sombere buien uitgebreider aan het beschrijven was. Maar dit was feitelijk de beschrijving van zijn eigen wispelturige karakter. Hijzelf was, zo bleek mij nu, in geen enkel opzicht anders dan zijn eigen vader. Ook hij kon diep in zichzelf verzonken zijn, niets of niemand meer horend. Soms, als ik hem tijdens deze ogenblikken stiekem gadesloeg, zag ik dat zijn ogen nat geworden waren. Een enkele keer meende ik zelfs een traan over zijn wang te zien biggelen. Ik stelde mij dan voor dat hij verdriet had om mijn moeder, dat hij haar miste. Wat was er toch met haar gebeurd? Had ze hem en mij verlaten? Was ze gestorven? Ik wist het niet en mocht er van mijn vader nooit naar informeren. Mijn moeder was daardoor voor mij een waar mysterie, een van mythische proporties bovendien.

'Pas toen ik ongeveer zo oud was als jij nu bent, mijn lieve jongen,- pas toen wist ik wat mijn vader zo kwelde', hoorde ik mijn vader met trillende stem uitspreken. Ik was opeens niet meer afgeleid, ging verzitten op de stronk en voelde mijn hart in mijn jongensborst kloppen. Nu kwam het, de zolang geheimgehouden reden van zijn vaders somberte. En waarschijnlijk ook die van hemzelf. Opeens voelde ik dat mijn grootvaders geheim wel in direct verband moest staan met dat van mijn vader. Alles wat hij tot nu toe over zijn vader had verteld, kon bijna een op een op zijn eigen levensverhaal en karakter worden neergelegd.

Hij stak een sigaret op. Hij inhaleerde de rook en blies deze, ondertussen omhoog naar de wolken starend, weer langzaam uit. Waarom wachtte hij zo tergend lang? Hij kon zich er toch

wel een voorstelling van maken, van mijn bijna niet te weerstane nieuwsgierigheid. Maar het leek erop dat hij eerst deze sigaret wilde oproken, zwiwend. Misschien moest hij de komende woorden wel heel zorgvuldig wikken en wegen. Hoe dan ook, hij had er moeite mee om zijn verhaal te vervolwen. Uiteindelijk, na een stilte van minuten, vervolgde hij: 'Er rust een vloek op het geslacht Marin, mijn jongen.' Hij sprak deze woorden bijna kotsend uit. Ik zag hem even wankelen op zijn benen. Ook zag ik dat zijn gelaat opeens lijkleek wegtrok. Hij nam weer naast mij op de boomstronk plaats en sloeg beide handen voor zijn gelaat. Zijn lichaam schokte. Wat was dit in 's hemelsnaam voor vloek, wat greep mijn sterke vader dusdanig aan dat hij nu naast mij als een kleuter zat te huilen? Ik wilde mijn arm om hem heen slaan, maar iets weerhield mij hiervan. Misschien was ik wel te geschokt door zijn plotselinge kwetsbaarheid.

'Een vloek?' vroeg ik, hem aansporend om verder te vertellen in plaats van als een rietje te gaan trillen.

Hij herpakte zich, stond weer op van de stronk en richtte het woord weer tot mij: 'Je grootvader zei exact dezelfde zin tegen mij als jongen. Er rust een vloek op het geslacht Marin, mijn jongen. En hij vertelde dat elke Marin al vele aaneengesloten generaties slechts een zoon verwekt en daarbij de vrouw die dit kind baart, de moeder van het kind dus, verliest. Een vloek die ons verteert, ons mannen maakt die moederlijke moeten ontberen. Goed, we kunnen lopen op de wind, elke nieuwe Marin zal dat langer en beter kunnen. Maar de prijs die we ervoor betalen, dat... dat kan geen windwandeling goedmaken. Mijn vader treurde om, zoals hij het zelf omschreef, eerst de moord op zijn moeder en daarna die op zijn geliefde. Want natuurlijk had ook zijn vader hem vooraf over de vloek verteld, lang voordat hij jouw grootmoeder zwanger maakte. Maar elke Marin schijnt te denken dat de vloek hem niet treft.'

Even kon ik mijn vaders woorden niet meer goed verstaan. Ik hoorde klanken, kon er soms vaag een woord uit herleiden, maar echt verstaan deed ik hem niet meer. Een diep en intens verdriet overviel me. Een verdriet zo heftig dat het met geen pen te beschrijven is. Mijn moeder moest dus na mijn geboor-

te gestorven zijn. Ik had zo gehoopt dat zij ons had verlaten, dat ik haar ooit nog een keer onder ogen zou kunnen komen, misschien zelfs in mijn armen kon sluiten. Natuurlijk had ik rekening gehouden met haar dood, maar nu was het dus definitief. Of toch niet? Jawel, toch wel. Elke Marin schijnt te denken dat de vloek hem niet treft. Dat had mijn vader toch zojuist uitgesproken? Ja, ze was dood. Nee, ze leefde misschien toch nog. Ja. Nee.

'Is mijn moeder ook dood?' vroeg ik snikkend.

'Ja, jouw moeder is drie uur na je geboorte gestorven.'

Die middag dat mijn vader voor het eerst over mijn moeder vertelde, werd hij onderbroken door de komst van Dieter, die op mij na de jongste van de verkenningseenheid was. Dieter was negentien jaar oud, een wees en volgens mijn vader de dapperste van het hele stel. Dat kwam, ook weer volgens mijn vader, omdat hij in tegenstelling tot de andere soldaten, buiten natuurlijk zijn eigen leven, niets te verliezen had. Dieter kwam melden dat de commandant komende operaties met een deel van de manschappen wilde gaan doornemen en dat men al enige tijd naar mijn vader op zoek was.

'Zodra er weer tijd is, ga ik je de rest vertellen', fluisterde mijn vader, aaide mij vluchtig over mijn bol, om zich vervolgens richting commandant Köchel te spoeden.

Dieter was naast mij op de boomstronk gaan zitten. Ofschoon ik het Duits al heel aardig wist te verstaan, sprak ik zelf nooit een woord in deze harde taal, die ik met dood en verderf associeerde. Hij haalde een stuk brood uit zijn broekzak, brak dit in twee stukken en gaf het grootste stuk aan mij. Ik pakte het dankbaar aan, want voedsel was schaars als we met de eenheid in vijandelijk gebied aan het verkennen waren. Hij glimlachte even in mijn richting en begon het harde stuk brood te verorberen. Hij wees omhoog, floot een deuntje van een vogel na en zei dat hij de liederen van de vogels zo wonderschoon vond klinken. Ik knikte. De vogels klonken ook mooi, waar je je ook bevond, of dit nu op Duits gebied was of op vijandelijk gebied. Dieter sloot zijn ogen en begon weer vrolijk met de vogels mee te fluiten. Hij was wat dat betreft verschillend van de andere soldaten, hij leek meer oog te hebben voor dingen waar vrijwel ieder ander argeloos aan voorbijliep. Zo wees hij mij ook regelmatig op de schoonheid van distels aan de kant van de weg en had ik eens samen met hem aan de oever van een riviertje genoten van de stroming. Hij mocht dan volgens mijn vader weinig te verliezen hebben en daardoor over zo'n onverschrokkenheid beschikken, ik

voelde aan alles dat hij juist misschien wel het meeste te verliezen had. Zijn besef van schoonheid, van zowel datgene wat hij terloops tegen het lijf liep als dat van het nauwelijks zichtbare waar hij bewust naar op zoek ging, was voor een negentienjarige jongen onvoorstelbaar goed ontwikkeld.

We vergaten dat we ons op vijandelijk gebied bevonden. Dieter en ik floten om beurten de vogels na en hadden de grootste pret. Vooral toen we merkten dat de vogels op hun beurt op ons gefluit reageerden. En opeens stonden ze dan ook voor en achter ons, Russische boerinnen gewapend met hooivorken, die zij dreigend in onze richting wezen. Het waren er zeven in getal, misschien zelfs wel acht. Dieter probeerde mij tegen de steeds dichterbij naderende hooivorken te beschermen door zijn armen om mij heen te slaan en mij dichterbij op de boomstronk te duwen, maar ze kwamen van alle kanten. Zijn automatische geweer lag op de grond, minstens een halve meter van ons vandaan. Daarna proberen te grijpen, zou vrijwel zeker onmiddellijk hebben geresulteerd in twee of drie hooivorken die zijn lichaam doorboorden. Hij begon in het Duits tegen de boerinnen te schreeuwen. Van wat ik eruit kon opmaken, probeerde hij hen duidelijk te maken dat ik nog maar een kleine jongen was en ik dus in elk geval hun vijand niet was. De boerinnen bleven even stilstaan en wisselden onderling wat woorden. Onverstaanbaar natuurlijk, voor zowel Dieter als voor mij. Intussen fluisterde Dieter in mijn oor, dat wanneer hij maar luid genoeg ging schreeuwen, de anderen misschien zouden worden gearmeerd en ik dan wellicht nog zou kunnen worden gered. En hij begon te schreeuwen, zeer luid te schreeuwen en stortte zich op de voorste van de vrouwen. Hij dook in haar richting, rakelings onder haar hooivork door. De dame viel op de grond en na een razendsnelle worsteling had Dieter nu haar hooivork in handen. Vanaf mijn plaats, nu half achter de boomstronk, hoorde ik de nek van de vrouw breken. Ik begreep opeens waarom mijn vader zo onder de indruk van deze weesjongen was. Hij was bijna sneller dan je met het blote oog kon volgen en meedogenloos bovendien. De overgebleven Russinnen hergroepeerden zich en stormden vervolgens in zijn richting, hun hooivorken op zijn lichaam rich-

tend. Dieter bleef schreeuwen. Het leek mij vrijwel onmogelijk dat de anderen verderop in het bos hem niet hoorden. Dieter vocht als een leeuw, wist twee in zijn richting gestoken hooivorken met de zijne te pareren, maar een derde boorde zich dwars door zijn buik. Een tweede Russin stak haar hooivork in zijn zij en een derde de hare dwars door zijn nek. De Russinnen trokken hun hooivorken weer uit zijn lichaam terug en ik zag Dieter hevig bloedend voorover op de grond vallen. De vrouwen die hun vorken nog niet in Dieters lichaam hadden geplant, deden dit alsnog toen hij eenmaal bewegingloos en niet meer in staat nog iets uit te richten, hevig bloedend bovendien, op de grond lag.

Als verlamd had ik naar dit tafereel gestaard, steeds misselijker wordend. Terwijl in de afgelopen halve minuut de vrouwen met Dieter in de weer waren, had ik allicht een vluchtpoging kunnen ondernemen, maar ik kon domweg mijn lichaam niet meer aansturen. Angst had volledig bezit van mij genomen. Angst die je versteent, die je houdt vastgenageld. Je kunt niets dan ademen en staren naar datgene wat je verlamt. En ze draaiden zich om naar mij, nu hun hooivorken, waar ik Dieters bloed nog van zag afdruppelen, in mijn richting wijzend.

Opeens werd ik vanachter aan mijn rechterarm vastgegrepen en op nogal hardhandige wijze van de boomstronk weggesleept. Het was Gunther, die door de anderen 'Tank' werd genoemd, waarschijnlijk vanwege zijn kolossale gestalte. Dieters opzet was geslaagd, men had hem dus inderdaad gehoord. Vanachter Tank vandaan sprongen commandant Köchel en Wolf, een soldaat met wie ik nog nooit een woord had gewisseld, de aanstormende boerinnen tegemoet. Zij vuurden met hun automatische geweren op de vrouwen. En net zo kansloos als Dieter eerder was tegenover de overmacht aan hooivorken, zo waren deze vrouwen dat op hun beurt tegen deze regen van honderden kogels.

In enkele seconden was het voorbij. Tank liet mij los en ik keek om mij heen. Het was doodstil in het bos. Zelfs de vogels floten niet. Dat moest uit een soort van eerbied voor de dapperere Dieter zijn, zo bedacht ik. Waar was mijn vader? Hij was niet meegekomen om mij te redden. Waarom niet?

'Je vader voert momenteel een missie uit', kwam Tank ongevraagd, en alsof hij mijn gedachten kon lezen, met het antwoord.

En terwijl Köchel en Wolf de lichamen van de vrouwen verder het bos in sleepten en met takken en los gebladerte bedekten, nam Tank Dieter in zijn armen en beval mij hem te volgen.

We liepen terug naar ons tijdelijke kamp. Achter ons kwamen Köchel en Wolf, die in een discussie verzeild geraakt waren. Mijn Duits was goed genoeg om te verstaan waar het ongeveer over ging. Wolf vond niet dat hij en de rest van de mannen enig risico vanwege mijn persoon moesten en mochten lopen. 'Der Junge ist ein Jude', hoorde ik hem tegen zijn commandant zeggen. Waarop Köchel begon uit te leggen hoe belangrijk het werk was dat mijn vader verrichtte. En dat mijn vader niet meer zou kunnen functioneren als hij zijn zoon zou verliezen. Waarop Wolf nog een tijdje binnensmonds mompelde en brommende geluiden maakte.

De verkenners hadden een graf voor Dieter gegraven en hem met de nodige plechtigheid begraven. Een paar van de mannen hadden zelfs gesproken, een eer die lang niet elke soldaat te beurt viel. Tank had mij verzocht een stuk muziek op mijn vaders viool te spelen. Ter ere van Dieter, die toch veel met mij had opgetrokken. Ik speelde vaker voor de mannen. Meestal 's avonds. Tenminste, als men er zeker van was dat er geen vijandige soldaten in de buurt waren om het te kunnen horen. Ik speelde, staande vlak voor het graf van de arme Dieter, die ik absoluut zou gaan missen, puur op mijn gevoel. Het was bijna fluisterzacht en ik probeerde, al improviserend, op mijn vioolsnaren het geluid van fluitende vogels na te bootsen. Iets wat op een viool natuurlijk vrij lastig te realiseren valt, maar het ging mij om dat specifieke geluksgevoel. Het gevoel dat ook Dieter ervoer wanneer hij vogels hoorde zingen.

Het duurde tot 's avonds laat vooraleer mijn vader die dag in het tijdelijke kamp terugkeerde. Nadat hij Köchel nogal uitvoerig had gebriefd, voegde hij zich weer bij mij. Onze slaap-

plek was zo'n meter of twintig van de slaapplekken van de anderen verwijderd. Het was altijd alsof mijn vader en ik er niet echt helemaal bij hoorden. Ik wist nu, de woorden van Wolf nog nazingend in mijn hoofd, waarom.

Mijn vader informeerde naar mijn hachelijke momenten van eerder die middag, naar het begraven van de dappere Dieter, en of ik erg bang was geweest. Maar ik had geen zin om over dit alles te praten. Ik zei alleen: 'Ik heb Wolf horen zeggen dat we Joods zijn.'

Mijn vader zweeg, misschien wel tien minuten. Uiteindelijk knikte hij: 'Klopt. We zijn Joods.'

'Waarom werk je dan voor Duitsers? En waarom wist ik dit niet?'

'Omdat jij en ik', antwoordde mijn vader op fluisterton, 'anders waarschijnlijk allang naar een kamp waren gedeporteerd. Daarom werk ik voor en met de Duitsers. Het is om jou en mij voor gevangenschap te behoeden. En ik ben geen gelovige jood. Onze familie al generaties lang niet. De Talmoed, de keppeltjes en alle andere rompslomp die erbij hoort, het kan mij gestolen worden.'

'Vandaar die vloek.'

'Doe niet zo gek, jongen.'

Daags na de schermutseling met de Russische boerinnen, verlieten we in allerijl het tijdelijke kamp. Köchel achtte de kans groot dat de lokale bevolking onze kleine verkennings-eenheid zou ontdekken en dat men de dood van de vrouwen hoe dan ook ging wreken. We liepen, als het kon door de bossen maar als het moest over stukken open land, terug naar de eerste voorposten van het negende leger. Nu ook Dieter was gesneuveld, telde de eenheid nog maar dertien man. Terwijl we enkele weken daarvoor met zijn vierentwintigen vertrokken waren.

Mijn vader bracht veel tijd door met Köchel, druk met elkaar overlegend. Ik liep daardoor vaak alleen. Zonder Dieter was er niet echt iemand die zich om mij bekommerde. Soms kwam Tank even naast mij lopen. Niet om met mij te communiceren, maar eerder om vast te stellen of ik de snelheid van de volwassen mannen nog wel kon bijbenen. Dit was niet altijd het geval. Soms liet ik wel een gat van een meter of zeventig achter de laatste verkenners vallen. Dan ging hij gehurkt voor mij zitten, klom ik op zijn rug en werd door hem weer bij de groep teruggebracht.

De eerste avond was ik al in slaap gevallen voordat mijn vader zich bij mij gevoegd had. Ik werd wel naast hem en ongeveer tegelijkertijd met hem wakker. Ik vroeg hem: 'Gaat u het verhaal nog afmaken?'

'Maar natuurlijk, lieve jongen. Ik was van plan om het gisteravond weer op te pakken, maar je lag al als een roosje te slapen.'

'Had mij maar wakker gemaakt...!' Ik hoopte dat hij deze boodschap ter harte nam. Want het lag immers voor de hand dat ik op volgende avonden wederom als een blok in slaap zou gaan vallen. Tien tot twaalf uur lopen op een dag, en ook nog eens in een moordend tempo, was zelfs voor de meeste volwassen verkenners al een hele opgave.

De volgende avond maakte hij mij wel wakker. Hij had twee stukken extra brood voor mij bemachtigd en een veldfles vol water. Terwijl ik gulzig at en dronk, zat hij in kleermakerszit geamuseerd naar mij te kijken en hervatte zijn verhaal: 'Toen ik ongeveer zo oud was als jij nu, misschien iets ouder, begon jouw grootvader mij de beginselen van de kunst van het windlopen bij te brengen. Ik was een snelle leerling, een hele snelle zelfs. Al na een paar weken kon ik verder op de wind lopen dan hij. En toen jouw grootvader dat eenmaal begreep, wist hij dat mijn toekomst in het circus lag, dat ik daar eerst zou gaan optreden samen met hem, om daarna een zelfstandige act op te bouwen en misschien ooit voor koningen en presidenten ging optreden, gevraagd zou gaan worden door de grootste internationale circusgezelschappen en zo over de hele wereld zou gaan reizen. Mijn faam zou die van hem ver overvleugelen. En van mijn tiende tot mijn dertiende jaar trad ik dan ook samen met mijn vader op. Daar waar hij hooguit een meter of vier, vijf op de wind kon overbruggen en dan weer even een contact met de kabel nodig had, ook al had deze maar een dikte van amper een halve centimeter en kon deze feitelijk niet eens een volwassen man dragen, een korte aanraking was echter genoeg, daar overbrugde ik met gemak een meter of tien.'

'Tien meter? Kan ik dat dan ook?' Ik kon het even niet laten, enthousiast als ik door dit vooruitzicht geworden was, hem midden in zijn verhaal te onderbreken.

'Toe nou, jongen', zei mijn vader geërgerd, 'ik dacht dat we hadden afgesproken dat ik eerst mijn verhaal zou vertellen.' Hij keek me hoofdschuddend aan. Alsof ik hem volledig van de wijs had gebracht.

'Het spijt me', zei ik, terwijl ik mijzelf in gedachten al lessen in het windlopen van mijn vader zag krijgen.

'Dan ga ik nu verder', zei mijn vader, die een sigaret opstak en even tussen de bomen begon te ijsberen.

'Ik zal u niet meer onderbreken', zei ik.

'Onze gezamenlijke act was een geweldig succes. Ik was, zoals mijn vader zelf al voorspeld had, op mijn elfde jaar als koorddanser vele malen populairder dan mijn leermeester. Hij opende de act. Maar er bleef onder het publiek dan een

voortdurend geroezemoes weerklinken. Pas na een minuut of zes beklom ik de touwladder naar de nok van de circustent. En ook pas op dat moment werd het publiek werkelijk muistil. Dan weerklonk er tromgeroffel. En ja, men voelde, men wist dat er iets magisch stond te gebeuren, een jongen die van de ene naar de andere kant van de circustent bewoog zonder daarbij ook maar een moment uit balans te raken of zelfs het koord ook maar aan te raken, die in een vloeiende beweging leek te zweven, de zwaartekracht leek op te heffen. Ja, een jongen die zelfs koprollend over het koord van de ene naar de andere kant van de tent bewoog. En mijn vader? Mijn vader genoot van mijn succes. Mijn vader gunde mij het applaus, leek het niet erg te vinden dat hij nu de rol van aangever gekregen had en ik degene was die nu bejubeld werd. De titel van windloper was definitief van hem naar mij overgevaaid. Ik werd bekend onder de naam de laatste windloper.'

De laatste? De laatste? Dat dacht ik toch niet. Maar ik zweeg, hield mijn lippen stijf op elkaar.

'Tijdens dagen', ging mijn vader verder, 'dat het circusgezelschap onderweg was naar een volgend dorp of een volgende stad, of anders gewoon op dagen dat we geen voorstellingen verzorgden, trok mijn vader zich echter steeds vaker terug. Dan keerde hij pas diep in de nacht weer terug. Meestal in terneergeslagen stemming. Ofschoon ik dergelijke dagen van afzondering wel van voor die tijd gewend was, gebeurde het nu veel frequenter dan voorheen. Eerder keerde hij dan vrolijker, opgeruimder en optimistischer terug. Maar dat was niet langer het geval. Ik begon mij steeds meer zorgen om hem te maken.

Op een dag besloot ik om hem te volgen. Hij liep naar de rand van de stad Vaison la Romaine en daalde bij de oude Romeinse brug af naar de rivier Ouvèze. Eenmaal bij de oever van deze rivier aanbeland, liep hij nog enkele kilometers stroomopwaarts. Na verloop van tijd, toen hij er echt van overtuigd leek dat hij door niemand kon worden gezien, trok hij zijn circuskostuum aan, begon omhoog te lopen op de wind en koprollen boven het stromende water van de Ouvèze te maken. Telkens zag ik het misgaan, keer op keer, uur na

uur. Maar hij bleef het proberen, leek vastberaden de koprol op de wind onder de knie te gaan krijgen.

Ik heb er nooit tegen mijn vader over durven beginnen, dat ik wist dat hij heimelijk aan het oefenen was om mijn vaardigheden als windloper eveneens te beheersen. Ik had medelijden met hem, kon mij zo goed in zijn frustratie verplaatsen. Overschaduwde worden door je eigen zoon, dat staat elke vader waarschijnlijk op den duur wel te wachten, maar als de belhamel dat zo jong al doet, dan voelt dat... ja, dan moet dat wel als een vernedering voelen.'

Waarom een vernedering, zo vroeg ik mijzelf af. Je wilt als vader toch alleen maar het beste voor je kind? Of was dit wellicht de reden waarom hij mij nog niet in het windlopen had onderricht? Was hij bang om op zijn beurt weer door mij overvleugeld te worden? De stilte die hij nu dan ook na zijn laatste zin liet vallen, was veelzeggend. Ik wou hem tijdens deze ogenblikken van stilzwijgen van alles vragen, maar was er inmiddels van doordrongen dat ik geduld moest betrachten. Wel wenste ik dat hij wat sneller opschoot met zijn verhaal. Ik was weliswaar verheugd zoveel over mijn grootvader te horen en over mijn vader als jongen in een circus, maar was zoveel benieuwder naar mijn moeder.

Mijn vader stak een sigaret op en stelde voor om de volgende dag het verhaal te hervatten. En zonder dat hij het zelf in de gaten had, liep hij een paar meter op de wind. Ik zag hem van de ene boom naar de andere bewegen zonder dat hij de bladeren en de vele takjes beroerde die op de bosgrond lagen, hij zweefde er zo'n tien centimeter boven. Ik zat er werkelijk uiterst gebiologeerd naar te staren, nooit eerder had ik hem dit van zo dichtbij zien doen, en stelde mij voor hoe het zou zijn deze techniek zelf te beheersen. Het moest wel een geweldig gevoel zijn. Ik ben een halve vogel, dacht ik. Ik kon bijna niet wachten op mijn eigen inwijding in dit familiegeheim, zelf een windloper te worden.

'In deze oorlog kan er goed geen volgende dag zijn, vader', antwoordde ik gevat. 'Kijk naar wat er gebeurd is met Dieter en de anderen die wij voor hem al hebben zien sterven. Er is geen tijd. U kunt toch nog wel even verder vertellen.'

'Nee, het vervolg komt morgen. Kan ik vanavond nadenken over alles. Wil geen belangrijke zaken vergeten te vermelden, begrijp je?'

Ik knikte, ofschoon ik volstrekt geen moeite deed om mijn teleurstelling te verbergen.

'Je bent ongeduldig hè?' vroeg hij en nam mij bij de hand, na de gebeurtenissen met Dieter en de boerinnen niet meer van plan om mij alleen in het bos achter te laten.

'Ja, ik wil het liefste het verhaal gewoon in een keer horen.'

'Sommige zaken vergen nu eenmaal tijd en dus geduld, mijn jongen.'

'Zoals mijn eerste les in windlopen zeker ook nog veel geduld van mij gaat vergen.'

'Eerste les?'

'Ja, mijn eerste les.'

'Zet dat maar uit je hoofd, jongen.'

'Maar ik ben toch je zoon, ik ben toch een Marin.'

'Ik zei: zet het uit je hoofd!' Hij klonk geërgerd.

'Waarom?'

'Jij zult nooit lopen op de wind. Ik ga het je niet leren. Ik ben de laatste windloper. Dat heb ik mij lang geleden al voorgenomen. De wind mag nooit vat op je krijgen, jongen. Het zal je niets dan onheil brengen.'

Ik wurmde mijn hand los uit de zijne en liep een meter of drie voor hem uit door het bos terug naar het kamp. Ik was boos op hem, teleurgesteld, maar wist dat hem nu tegenspreken onverstandig was. Opeens kwam alles samen. In een paar dagen tijd was hij voor mij van zijn voetstuk gevallen. Hij hield niet echt van mij, ik wist het zeker. Hij was allereerst nooit eerlijk tegen mij geweest. En hij gunde mij niets. Anders had hij allang verteld dat we Joods waren, veel eerder gezegd dat mijn moeder vlak na mijn geboorte gestorven was, had hij onze afkomst niet verloochend en mij allang geleerd hoe ik moest lopen op de wind. De wind mag geen vat op je krijgen. Wat een onzin. Hij was bang overvleugeld te worden.

Tank, die in de nacht had wachtgelopen, maakte ons de volgende ochtend allemaal wakker. Hij was opgewonden. Er marcheerden honderden Russische boeren en boerinnen richting het negende leger en waarschijnlijk van zoveel windstreken tegelijk dat wij ons er met zijn dertien middenin bevonden. Köchel pakte gehaast de kaart erbij en vouwde deze open. Wat hem de beste en veiligste route terug naar de Duitse troepen leek, vroeg de commandant aan Tank, die zijn hoofd schudde en zei dat het een godswonder was dat de eenheid nog niet was ontdekt. Köchel beval mijn vader een korte verkenning uit te voeren. Mijn vader weigerde in eerste instantie, zei dat de zon al bijna opkwam en dat hij toch duidelijk met de commandant had afgesproken om alleen gedurende de nachten dergelijke gevaarlijke opdrachten uit te voeren. Köchel schreeuwde dat het een zaak van leven en dood was en dat afspraken hem op dat moment gestolen konden worden. Wolf kwam achter Köchel vandaan en richtte zijn automatische geweer op mijn vader. Er ging een huivering door alle aanwezigen. Mijn vader deed geschrokken wat passen achteruit en struikelde daarbij bijna.

'Doe wat je commandant je beveelt, vuile Jood!' siste Wolf.

'Rustig toch, Wolf', probeerde mijn vader zijn Duitse strijdmakker te sussen.

Köchel greep het geweer van Wolf bij de loop vast en duwde deze omlaag, zodat hij niet langer op het hoofd van mijn vader gericht stond. 'Zolang ik commandant ben, richten we geen wapens op elkaar', zei hij bitter. En tot mijn vader: 'Doe verdomme inderdaad wat ik je beveel. Voer je duivelse kunsten uit en wijs ons de veiligste route. Nu!'

Ik zag hoe mijn vader het hoofd boog en vanbinnen stond te koken van woede, maar met Köchel viel niet te spotten. Eerder had hij Hans, een slagerszoon uit Hamburg, voor wie de oorlog meer een spelletje was dan een serieuze en levensgevaarlijke zaak, in het bijzijn van de gehele eenheid een werke-

lijk verschrikkelijk pak rammel verkocht, omdat hij tegen de orders van zijn commandant in had gehandeld, bevelen weigerde uit te voeren en daarmee de anderen in ernstig gevaar had gebracht. Toen mijn vader uiteindelijk weer opkeek, was Köchel hem al zeer dicht genaderd, zijn handen tot vuisten gebald. 'Goed dan', zei mijn vader uiteindelijk fluisterzacht.

'Zo mag ik het horen', antwoordde Köchel, terwijl zijn handen zich weer ontspanden.

Mijn vader keek schichtig om zich heen, alsof hij het aantal aanwezigen telde dat getuigen ging zijn van zijn duivelse kunststuk. Toen gooidde hij alle schroom van zich af en klom op de wind naar de kruinen van de bomen omhoog. Alle verkenners stonden met open mond naar dit wonderlijke tafereel te kijken. En het was dan ook van een magische schoonheid. De zwaartekracht hield op te bestaan. Niet voor ons, de toeschouwers, wij werden juist steviger op de aarde gedrukt leek het, maar wel voor mijn vader, die omhoog ging alsof hij een onzichtbare wenteltrap beklom, tree voor tree, licht als de wind zelf, sierlijk dansend, de natuurwetten aan zijn laars lappend. Ik fantaseerde een ander decor, niet dit Russische bos vol deprimerende naaldbomen, maar een rood-witte circus tent, met niet een aantal uitgehongerde verkenners als publiek maar een zaal van honderden uitbundige mensen. En iedereen keek omhoog, met ingehouden adem, vol bewondering en vol spanning, want ieder moment kon de zwaartekracht weer vat krijgen op deze sterfelijke man van vlees en bloed... Ieder moment kon de magie omslaan in tragiek. Hoe lang ging deze ongeëvenaarde schoonheid het hoofd aan de bittere realiteit bieden? Wanneer spatte mijn gefantaseerde decor uiteen en bevond ik, een Joodse jongen omringd door Duitse soldaten, mij weer in het kille bos, zou ik weer ademloos staan staren naar mijn vader en bang zijn dat hij uit het luchtruim zou worden geschoten? Dat gebeurde op het moment dat ik me dit afvroeg en mijn vader voor ons niet meer zichtbaar was. Hij liep nu op de wind, een aantal meters boven de boomkruinen, om zo uit te vinden waar de oprukkende Russische boerenbevolking zich bevond.

Pas veel later dan iedereen verwachtte keerde mijn vader terug. Hij was bijna een uur weggebleven. Zelfs Wolf leek opgelucht. Misschien niet omdat hij voor mijn vaders leven vreesde, zoals dat in mijn geval natuurlijk wel zo was, maar omdat hij samen met de anderen nu toch wel heel erg was begonnen te twijfelen aan een veilige terugkeer bij de voorste gelederen van het negende leger. Direct begonnen mijn vader en Köchel een route op de kaart uit te stippelen. En nog geen kwartier later vertrokken we. We trokken in bogen om de Russen heen, lang niet de kortste route, maar wel de veiligste volgens mijn vader. Köchel vertrouwde mijn vader blind. Het was goed om te zien dat het wantrouwen van eerder ten opzichte van elkaar, nu weer geheel verdwenen leek. En het werd een dodelijk vermoeiende dag. Uiteindelijk streken we na vijftien uur lopen in een dichtbegroeid stuk bos neer voor de nacht. Het was al donker. En het was ook nog eens doodstil. Mijn vader en ik sliepen zoals normaal een eindje van de anderen verwijderd. En fluisterend begon hij zijn verhaal te hervatten, ik hoefde er niet eens om te vragen.

'Je grootvader en ik, we spraken op den duur niet echt meer met elkaar. Ja, hooguit over zaken die betrekking hadden op onze act. Ik was nu dertien en had een eigen woonwagen geregeld bij de circusdirecteur. Ik wilde zo min mogelijk geconfronteerd worden met een vader die voortdurend zat te mokken en nergens meer plezier aan leek te beleven. Het was rond deze tijd dat mijn vader aan de directeur voorstelde dat wij in het vervolg allebei een eigen optreden gingen verzorgen. Ik voor de pauze en hij erna. De circusdirecteur ging schoorvoetend akkoord, maar wel op voorwaarde dat de voorgestelde volgorde werd omgedraaid, dus mijn vader voor de pauze en ik erna. Hier moest op zijn beurt mijn vader weer schoorvoetend mee akkoord gaan.

Mijn vader en ik hadden allebei ongeveer een week de tijd om een choreografie voor een nieuw optreden te schrijven. Want een koorddans-act is, als je het tenminste goed wil doen, als een balletvoorstelling, elke pas is tevoren uitgedacht en heeft in het grote verhaal van de dans een functie, een betekenis... De nieuwe act werd mijn vaders dood.'

Hij fluisterde maar door, mijn vader, bijna vergetend tussen de woorden door adem te halen. Aan zijn stroom van woorden leek maar geen einde te komen. Steeds gedetailleerder ging hij zijn choreografie beschrijven, hoe hij de toeschouwers in de waan liet dat hij werkelijk balanceerde op de garen draad van nog geen millimeter dik, die hij tevoren door twee mensen uit het publiek liet spannen van de ene kant van de circustent naar de andere. Ook begon hij steeds uitvoeriger uiteen te zetten wat het windlopen met hem deed, hoe het hem in een soort trance bracht, een hemelse toestand, een bedwelming bijna. Hij had werkelijk niet in de gaten hoe uitermate pijnlijk deze gedetailleerde beschrijvingen voor mij waren. Begreep hij niet dat hij zich beter tot de hoofdlijnen van het verhaal kon beperken? Hij ging het mij immers toch nooit leren. Hij hield de gave liever exclusief voor zichzelf. Was hij bezig mij te pijnigen? En ik probeerde in het weinige licht zijn ogen te zien. Ik had het idee dat hij mij niet eens aankeek, dat hij zijn vurige betoog meer voor zichzelf dan voor mij hield. Ja, en dat hij niet mij maar bovenal vooral zichzelf probeerde duidelijk te maken niet schuldig te zijn aan de dood van mijn grootvader, dat hij het ook liever anders had gezien en liever niet reeds op zijn dertiende jaar onafhankelijk aan een eigen choreografie had willen werken. Want hoewel ik hem nu al minutenlang niet woordelijk meer volgde, hoorde ik aan zijn toon dat hij bezig was om zijn eigen rol bij de dood van zijn vader te marginaliseren. En uiteindelijk ging ik zijn woorden weer allemaal verstaan, hij zei: 'Ik had besloten niet eerder dan na de pauze mijn woonwagen te verlaten. Ik was wel benieuwd naar mijn vaders choreografie, maar dacht dat mijn aanwezigheid in de tent hem misschien alleen maar zou afleiden.'

Je liegt, dacht ik. Je voelde je gewoon veel beter dan mijn grootvader, wist dat jouw eigen choreografie die van hem na de pauze zou doen verbleken. Jullie waren immers concurrenten. En hoe gemakkelijk is het om te concurreren met iemand die in alle aspecten minder begaafd is dan jij. Was het niet veel mooier geweest als je een dergelijke concurrentiestrijd juist had weten te voorkomen?

'Ik zat in mijn woonwagen en hoorde een schreeuw van ontzetting uit honderden kelen tegelijkertijd. Ik wist meteen wat er gebeurd was, hoefde er niet eens voor naar de circustent. Je grootvader, zo werd mij later verteld, ging mijn koprol op zijn koord uitvoeren en was vanuit de nok van de tent op het podium beneden te pletter gevallen. Ja, ik wist het gewoonweg al, ik hoefde mijn woonwagen niet te verlaten. Ik wist het al toen ik hem bij de rivier had zien oefenen. Ik wist dat het zijn dood zou gaan worden. Ik wist het, ik wist het, maar wat kon ik doen? Zijn dood was onvermijdelijk...'

Natuurlijk is een dood die je al zolang tevoren ziet aankomen niet onvermijdelijk. Je had kunnen praten, je had kunnen troosten, kunnen omarmen, weet ik veel, maar je had toch iets kunnen ondernemen. Ik dacht dit weer alleen, bang om dit werkelijk uit te durven spreken. Te boos ook. Ik werd steeds bozer, raakte meer en meer teleurgesteld. De laatste windloper, dat is wat hij wilde zijn. Een laatste windloper in dienst van nota bene de Duitsers, de meedogenloze agressors tegen ons volk. Ik voelde mij opeens een Jood, voelde een ondefinieerbare saamhorigheid met al die arme mensen die ik uit hun huizen verdreven had zien worden, per trein gedeporteerd had zien worden naar... ja, waarnaartoe eigenlijk? Wist iemand het? Natuurlijk wist men het, maar iedereen zweeg, ik had het gezien en zelf daarna immers ook in alle talen gezwegen, er niet eens naar gevraagd. Wegkijken was de eenvoudigste oplossing. Het was ook datgene wat mijn vader deed, wegkijken. Dat dacht ik tenminste. Maar hij deed, wist ik nu, meer dan alleen wegkijken. Indirect hielp hij eraan mee. Indirect? Nee, feitelijk heel direct. En hij had van mij een soort van handlanger gemaakt. Ik schaamde me. Ik schaamde mij voor mijn vader, de rol die hij speelde.

Mijn vader vervolgde: 'Ik liep naar de circustent, tegen een stroom van mensen in. De voorstelling was afgelast en in shock verlieten de meeste toeschouwers de tent. Ik werd bijna ondersteboven gelopen, maar bewoog, als in een diepe trance, langzaam voort richting mijn vader. Hij lag op zijn rug, badend in een plas van bloed, zijn ogen geopend. Alsof hij zich nog steeds fixeerde op het koord hoog in de nok van de tent. Daar moest hij immers zijn, dansend en lopend op de

wind, niet morsdood op een van houten planken getimmerd circuspodium. Ik sloot zijn ogen en gaf hem een kus op zijn voorhoofd. Daarna verliet ik de tent, ik hilde. Weer buiten merkte ik dat het totaal windstil was. Nog niet het zachtste briesje voelde ik langs de huid van mijn wang strijken. Ik bevochtigde mijn lippen met mijn tong, maar ook toen voelde ik geen wind. Het was windstil. Mijn vader had gelopen terwijl het windstil was. Dat ging nu eenmaal niet. Het zou die dag nog uren achtereen windstil blijven. Als ik voor de pauze mijn optreden zou hebben moeten geven, had ik hoogstwaarschijnlijk in een plas bloed op de vloer van de circuspiste gelegen...'

'Morgen verder, vader. Ik kan niet langer vechten tegen de slaap', loog ik. In werkelijkheid was ik te boos om mijn hoofd er goed bij te kunnen houden. En terwijl mijn vader vrijwel direct insliep, lag ik nog uren wakker, peinzend, vergeefs trachtend te definiëren wat nu precies mijn plaats in dit macabere geheel was.